

w rozkwicie gospodarczym i kulturalnym. Za jego panowania powstała znakomita historia Polski Jana Długosza oraz arcydzieło sztuki rzeźbiarskiej – ołtarz Wita Stwosza w kościele Mariackim. W Akademii Krakowskiej postępowy humanizm wypierał z wolna dawną scholastykę, dając początek nowym prądom w nauce i sztuce. Kazimierz IV Jagiellończyk zmarł 7 czerwca 1492 r. w Grodnie. W katedrze wawelskiej znajduje się późnogotycki nagrobek króla, dłuta Wita Stwosza.

Opracowano w NBP na podstawie:

1. „Poczet królów i książąt polskich”, Czytelnik 1978
2. „Księga królów i książąt polskich” pod red. naukową Stefana K. Kuczyńskiego, Świat Książki 1999
3. „Polskie dzieje od czasów najdawniejszych do współczesności” Alicji Dybkowskiej, Jana Żaryna, Małgorzaty Żaryn, PWN 1994 oraz źródeł encyklopedycznych

Wszystkie monety kolekcjonerskie są prawnym środkiem płatniczym w Polsce.

nominał	100 zł
metal	900/1000 Au
stempel	lustrzany
średnica	21,00 mm
masa	8,0 g
wielkość emisji (nakład)	2.300 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej, po bokach orła oznaczenie roku emisji: 20–03, pod orłem napis: Zł 100 Zł, w otoku napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{1}{10}$.

Rwers: Popiersie króla Kazimierza IV Jagiellończyka. Wokół półkolem napis: Kazimierz IV Jagiellończyk 1447–1492.

Projektant monety: *Ewa Tyc-Karpińska*

Moneta została wyprodukowana w Mennicy Państwowej SA w Warszawie.

Skład i druk: Drukarnia NBP

Moneta kolekcjonerska

W dniu 7 maja 2003 r. Narodowy Bank Polski wprowadza do obiegu monetę kolekcjonerską, przedstawiającą króla Kazimierza IV Jagiellończyka, o nominale 100 zł, wykonaną stemplem lustrzanym w złocie.

Moneta stanowi kontynuację serii „Poczet królów i książąt polskich”, zapoczątkowanej przez Narodowy Bank Polski w 1979 r., i jest tematycznym dopełnieniem dwóch srebrnych monet i jednej miedzioniklowej, przedstawiających króla Kazimierza IV Jagiellończyka, wyemitowanych w 1993 r. Kazimierz IV Jagiellończyk, drugi syn Władysława II Jagiełły i Zofii – Sonki, córki Andrzeja księcia Holszańskiego, urodził się 30 listopada 1427 r. w Krakowie. Dzieciństwo spędził u boku matki. Po zamordowaniu przez spiskowców w 1440 r. wielkiego księcia Litwy Zygmunta Kiejstutowicza jako namiestnik swojego starszego brata Władysława III – króla Polski i Węgier, w wieku 12 lat Kazimierz został wysłany na Litwę i natychmiast przez możnowładców litewskich obrany na wielkiego księcia litewskiego. Stanowiło to formalne zerwanie unii. W krótkim czasie udało mu się – dzięki umiejętnym kompromisom i wykorzystywaniu rywalizacji między wielkimi litewskimi rodami możnowładczymi – w miarę uspokoić sytuację w kraju i umocnić własną pozycję na tronie. Pięć lat później, upewniwszy się, że król Władysław III poniósł śmierć pod Warną, poselstwo polskie z udziałem wszechwładnego biskupa Zbigniewa Oleśnickiego wystąpiło do Kazimierza z prośbą o objęcie tronu polskiego. Dopiero we wrześniu 1446 r. wyraził zgodę na przyjęcie korony na podyktowanych przez siebie warunkach. Koronował się na króla Polski 25 czerwca 1447 r. w Krakowie. Po koronacji wznosił unię personalną z Litwą wystawiając akt, określający zasady równorzędnego partnerstwa Królestwa Polskiego i Wielkiego

Kazimierz IV Jagiellończyk
– Poczet królów i książąt polskich –

Księstwa Litewskiego. Troszcząc się o Litwę, nie zaniedbywał spraw Polski, skutecznie broniąc jej racji stanu. Ujawniło się to najlepiej w wojnie 13-letniej z zakonem krzyżackim w latach 1454–1466. Powodem tej wojny było poddanie królowi całości ziem zbuntowanego przeciw Krzyżakom Związku Pruskiego, tzn. z Gdańskiem i Toruniem, a nawet Królewcem. W 1454 r. Kazimierz Jagiellończyk proklamował włączenie Prus do Korony. Wojna z Zakonem krzyżackim zaczęła się od klęski pod Chojnicami pospolitego ruszenia szlachty pod wodzą króla, które utraciło swe walory bojowe, zwłaszcza wobec istotnych zmian techniki wojennej. Kazimierz Jagiellończyk ciągle walczył z brakiem pieniędzy. Nie potrafił zagwarantować stałych źródeł dochodu, a dobra królewskie za jego rządów stopniowo się zmniejszały. W tej sytuacji król mógł utrzymywać wojsko zaciężne tylko w czasie działań wojennych, kiedy sejm uchwalał na ten cel podatki. Właśnie za jego panowania wykształciły się formy parlamentaryzmu szlacheckiego. Ich fundamentem były przywileje, wydane przez króla w 1454 r. w Cerekwicy i Nieszawie, pod naciskiem szlachty zgromadzonej na wyprawę wojenną. Zapisano w nich, że król nie zwoła pospolitego ruszenia ani nie wyda nowych praw bez uprzedniej zgody sejmików ziemskich. Od tego czasu rola sejmików ogromnie wzrosła, bowiem dzięki przywilejom nieszawskim uzyskiwały one wpływ na decyzje wagi państwowej. Wobec trudności w uzgodnieniu stanowisk między poszczególnymi sejmikami rosło znaczenie sejmu walnego, który później wykształcił się ze zjazdów ogólnopolskich.

Król zdawał sobie sprawę z potrzeby użycia zaciężnej piechoty i artylerii, koniecznych do zdobywania silnie ufortyfikowanych zamków. Wymagało to jednak znacznych nakładów finansowych. Monarcha pożyczał więc pieniądze od możnowładców, pod zastaw oddając im liczne dobra królewskie, a także od miast, którym przyznawał w zamian nowe przywileje. W ten sposób Kazimierz Jagiellończyk zdobył środki finansowe na własne oddziały zaciężne. Wyplacił też zaległy żołąd nieopłaconym przez Krzyżaków żołnierzom najemnym, stanowiącym załogę Malborka, którzy w zamian otworzyli mu bramy zamku.

Skuteczne działania armii pod wodzą Piotra Dunina, odniesione przez niego sukcesy oraz rozbięcie flotyli krzyżackiej przez okręty Gdańska i Elbląga przechyliły szalę zwycięstwa na stronę Kazimierza Jagiellończyka. Wojna z Zakonem zakończyła się w 1466 r. zwycięskim pokojem toruńskim. Na jego mocy zachodnie ziemie państwa Krzyżackiego, zwane odąd Prusami Królewskimi w odróżnieniu od Prus Zakonnych, oraz dominium biskupów warmińskich z Lidzbarkiem i Olsztynem weszły w skład Królestwa Polskiego. Polska zyskała dostęp do morza wraz ze znaczącymi portami: Gdańskiem i Elblągiem. W granicach Królestwa znalazł się cały bieg Wisły. Zmieniło to zasadniczo sytuację ekonomiczną, a także polityczno-militarną kraju. Wojna 13-letnia z Zakonem krzyżackim mocno ugruntowała autorytet Kazimierza, dając mu sławę zwycięzcy i władcy jednoczącego państwo. Raz osiągniętych zdobyczy potrafił skutecznie bronić. Kiedy niepopierany przez niego biskup warmiński, Mikołaj Tungen, przy pomocy króla węgierskiego Macieja i Krzyżaków wszczął wojnę przeciw Polsce (tzw. popia wojna), król zmusił go do uległości i prósy o łaskę. Wielki Mistrz krzyżacki był zmuszony złożyć przysięgę lenną Jagiellończykowi, do tej pory celowo odwołaną.

Król rozszerzał terytorium państwa również drogą pokojową. W 1456 r. zakupił księstwo oświęcimskie i wziął pod opiekę księstwo zatorskie (później włączone do Polski). W 1462 r., po wygasłej linii książąt mazowieckich, przyłączył do Korony księstwo bełskie, ziemię rawską i gostyńską, a w 1476 r. ziemię sochaczewską. Nie zdołał natomiast przywrócić Polsce Śląska, gdyż nie chciał angażować się w wojnę z Czechami, z którymi łączył go sojusz.

Kazimierz Jagiellończyk przez całe życie usilnie zabiegał o umocnienie swej pozycji wewnątrz państwa. Stale ryzykując otwarty konflikt z małopolską opozycją możnowładczą, którą na początku jego rządów stanowiła część rady królewskiej, kierowana przez biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego, oparł się w dużej mierze na średniej szlachcie i stworzył nowy zespół doradców. Korzystając z królewskiego prawa do mianowania urzędników, powoływał wiernych sobie ludzi na wyższe stanowiska państwowe i do rady królewskiej. To oni pomagali realizować dążenia, zmierzające do centralizacji państwa oraz przeprowadzenia niezbędnych reform skarbowych i wojskowych. Jednocześnie podjął zwycięską walkę o prawo nominacji biskupów. Było to o tyle istotne, że biskupi wchodziłi w skład rady królewskiej, zajmowali więc wysokie stanowiska w hierarchii państwowej. Król umiał godzić własne zwycięstwo z posunięciami, które, łagodząc gorycz porażki, nie przysparzały mu wrogów, ale jednały nowych stronników. Nadawaniem urzędów, dóbr czy dochodów potrafił zjednywać sobie nawet zaciętych przeciwników. Zależało mu też na tym, by mieć Kościół po swej stronie.

Dużo uwagi poświęcał Kazimierz Jagiellończyk sprawom dynastycznym. Dzięki jego małżeństwu z Elżbietą Habsburżanką, zwaną później „matką królów”, stary, lecz prowincjonalny ród Jagiellonów zyskiwał wysoką rangę w Europie. Zrodzone z tego związku liczne córki wychodziły za książąt z sąsiednich krajów, co stwarzało korzystne dla Polski aliance polityczne. Umocnienie mocarstwowej pozycji Polski umożliwiło Kazimierzowi Jagiellończykowi wprowadzenie w 1471 r. swego syna, Władysława Jagiellończyka na tron czeski, a w 1490 r. – na tron węgierski. W ten sposób w końcu XV w. Jagiellonowie zasiadali na trzech najważniejszych tronach środkowo-wschodniej Europy, co wybitnie podnosiło prestiż dynastii. Polityka dynastyczna Kazimierza Jagiellończyka nie prowadziła jednak do ustanowienia czteroczołowego mocarstwa, lecz do wytworzenia więzi wynikającej ze wspólnoty rodowej.

Do zasług Kazimierza Jagiellończyka należy zaliczyć dbałość o bezpieczeństwo państwa. Rozumiał znaczenie floty morskiej i wchodząc w porozumienie z kaprami gdańskimi utworzył załazek polskiej siły zbrojnej na morzu, dobrze sprawdzonej w wojnie 13-letniej. Nie udało mu się zatrzymać jego ekspansji wobec rosnącego w siłę Wielkiego Księstwa Moskiewskiego. Za cenę zachowania pokoju utracił nawet drobne terytoria na pograniczu litewsko-ruskim, łagodząc pograniczne konflikty. Potrafił jednak utrzymać pokój we wschodniej części swego państwa. Zawarł rozejm z Turcją, utrzymując polskie zwierzchnictwo nad Mołdawią. Kazimierz Jagiellończyk działał w sposób rozsądny i roważny, uczynił wiele dla stabilizacji i modernizowania państwa. Był jednym z wybitniejszych władców Polski, a jego panowanie na trwałe zapisało się w historii odzyskaniem ujścia Wisły. Pozostawił Polskę